

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קג

(בעמ' הקודם)

נמרא: תנן התם: הגמרא מביאה דין המקדיש שדה שיש בה נקעים (גומות) או סלעים, ולאחר מכן שואלת מה הדין המוכר שדה שיש בה נקעים או סלעים.

המקדיש שדהו בשעת היובל: המקדיש שדה ורוצה לפדותה מההקדש, עליו לשלם סכום קצוב של 50 שקל כסף, לכל שטח קרקע הראוי לזרוע בו כמות של 'חומר' שעורים, שהוא 'בית כור'. ואין הבדל אם הקרקע טובה או רעה. (אמנם כל זה רק בזמן שהיובל נוהג, אבל בזמן שאין היובל נוהג הקרקע נפדית לפי שוויה האמיתי).

אם היו בשדה בקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים, הם לא נמדדים עם השדה לפי החישוב של 'זרע חומר שעורים', אלא מודדים אותם לפי שווים בשוק. הטעם לכך משום שהם לא ראויים לזריעה, הם נחשבים כשדה בפני עצמה. אבל אם הם קטנים מהשיעור הנ"ל הם נחשבים לחלק מהשדה.

קושיא: ואמאי? לקדשו באנפי נפשיהו: מדוע כשהם בשיעור עשרה טפחים מודדים אותם לפי שווים, ולא מודדים אותם לפי החשבון של זרע חומר שעורים? דהיינו אמנם אין למדוד את הנקעים כחלק משטח השדה כי הם לא ראויים לזריעה, אבל מדוע לא נמדוד את הקרקעית שלהם לפי זרע חומר שעורים?

וכי תימא: ואם תרצה לומר שמכיון שיש בהם שטח קטן פחות מ'בית כור' הוא לא מספיק חשוב לדון אותו לפי זרע חומר שעורים. אי אפשר לומר כן! כדלהלן -

והא תניא שדה מה תלמוד לומר וכו': נאמר "וְאִם מִשְׁדֵּה אֶתְחַזְתּוּ יִקְדִּישׁ אִישׁ לֵה' וְהָיָה עֶרְכָּף לְפִי זֵרְעוֹ זֵרַע חֹמֶר שְׁעָרִים בְּחֻמְשִׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף" המילה 'משדה' מיותרת ללמד אפילו על לתך (= חצי כור), ותרקב (= חצי סאה) וכו'.

תירוץ: אמר רב עוקבא בר חמא: מדובר בבקעים מלאים מים שאינם ראויים לזריעה, ולכן הם לא נמדדים לפי זרע חומר שעורים, אלא לפי שווים האמיתי.

דיקא נמי: המשנה משווה את הסלעים לבקעים. כמו שאי אפשר לזרוע בסלעים כך אי אפשר לזרוע בבקעים, והיינו בגלל שהם מלאים מים.

קושיא: **אי הכי:** אם כן שהם לא ראויים לזריעה, מדוע כשהנקעים או הסלעים פחותים מעשרה טפחים הם כן נמדדים לפי זרע חומר שעורים?

תירוץ: **הנהו נאגני דארעא מיקרו:** הבקעים הללו הם 'אגנות' הקרקע כלומר בורות ניקוז של המים שבקרקע והם נחשבים לחלק מהקרקע. וכן הסלעים אינם עומדים בפני עצמם אלא הם 'שדראות' הקרקע כלומר בליטות שבקרקע והם חלק מהקרקע עצמה.

הכא מאי?: למדנו במשנה שהמוכר לחבירו קרקע בגודל בית כור ויש בה נקעים בעומק עשרה טפחים, הם לא חלק מה'בית כור' ועליו להשלים לו את השטח. האם מדובר דוקא כשהם מלאים מים?

אמר רב פפא: אפילו אם הם לא מלאים במים הם לא נחשבים לחלק מהשדה. משום שאדם לא רוצה שדה שיש טירחא לעבוד בה, כי בגלל הנקעים שבה היא נחשבת כמו שני שדות.

קושיא: **מתקיף לה רבינא:** הרי המשנה משווה את הנקעים לסלעים, ואם כן כמו שסלעים הם מקום שלא ראוי לזריעה, כך גם נקעים אמורים להיות דוקא מלאים במים שאז הם לא ראויים לזריעה. אבל אם הם בלי מים הם כן צריכים להצטרף לשדה!

תירוץ: **כי קתני דומיא דסלעים, אפחות מכאן:** מה שהמשנה השוותה את סלעים לנקעים, זה דוקא כשהם פחות מעשרה טפחים. שאז גם אם הנקעים מלאים במים והם לא ראויים לזריעה, הם מצטרפים לשדה, כמו שסלעים מצטרפים אפילו שהם לא ראויים לזריעה. (אבל כשהנקעים עמוקים עשרה טפחים, אפילו שהם ראויים לזריעה הם לא מצטרפים)

*

(למדנו במשנה - פחות מכאן נמדדין עמה):

אמר ר' יצחק טרשים שאמרו בית ארבעת קבין: מה שכתוב במשנה שאם הסלעים פחותים מגובה עשרה טפחים הם מצטרפים (והוא הדין לנקעים), זה דוקא

כשכל הסלעים לא מצטרפים יחד לשטח של יותר מארבע קבין. אבל יותר מארבע קבין זה שטח גדול שאדם כבר לא מוחל עליו.

אמר רב עוקבא בר חמא - והוא שמובלעין בחמשת קבין: גם ארבע קבין של סלעים דוקא כשהם מפוזרים בחמש קבין של שדה, אבל כשהם מפוזרים בשטח קטן יותר הם לא מתבטלים לשדה.

רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן - והוא שמובלעין ברובה של שדה: רבי יוחנן חולק וסובר שלא מספיק שהארבע קבין יהיו מפוזרים בחמשה קבין, ואפילו לא ביותר מחמישה, אלא דוקא כשהם מפוזרים בשטח של רוב השדה הם מתבטלים לשדה.

בעי רב חייא בר אבא - רובן במעוטה, ומעוטן ברובה מהו? תיקו: לדעת רבי יוחנן שאמרתי שצריך שהארבע קבין סלעים יהיו מפוזרים ברוב השדה ואז הם מתבטלים לשדה, מה הדין אם הם לא מפוזרים באופן שווה אלא כדלהלן -

רוב השדה של 'בית כור' = 16 סאה (מתוך בית כור שהוא 30 סאה). ארבע קבין סלעים = 16 רבעי קבין (16 = 4 × 4).

מה הדין אם רוב הארבע קבין סלעים, דהיינו 9 רבעים (מתוך 16), מפוזרים במיעוט של ה'רוב שדה', כלומר ב-7 סאים (מתוך 16). ומיעוט של הארבע קבין סלעים דהיינו 7 רבעים (שנשארו מתוך ה-16), מפוזרים ברוב של ה'רוב שדה' כלומר ב-9 סאים (מתוך 16)?

[הספק הוא, האם מכיון שרוב הארבע קבין לא מפוזרים כראוי ב'רוב שדה', ממילא שוב הם נחשבים כחלק בפני עצמו, ואם כן הארבע קבין אינם מתבטלים לשדה. או מכיון שבסך הכללי הם מפוזרים ברוב השדה, זה מספיק].

*

בעי רבי ירמיה כשיר מהו: אם יש בשדה ארבע קבין של סלעים שהם מתבטלים בתוך השדה, אבל הם מסודרים בצורה שמקשה על החרישה, האם הם מתבטלים או לא? והיינו שהם בצורה של 'שיר' = צמיד, וכלומר שהם בצורת עיגול.

כי כשיש סלע בשדה מגביהים את המחרישה מעל הסלע ולאחר מכן ממשיכים לחרוש, אבל כאן שיש מעגל של סלעים קשה לחרוש בתוכו.

כשורה מהו: ואם נאמר ש'כשיר' כן נמדד עם השדה, מה הדין אם הסלעים מסודרים בשורה ישרה? והיינו מכיון שאת השדה חורשים שתי וערב, קשה מאד לחרוש כשיש שורה של סלעים.

איצטינין מהו: ואם נאמר שהם נמדדים עם השדה, מה הדין כשהם מסודרים כקרניים של 'שור האיצטדין' שאז עוד יותר קשה לחרוש בין הקרניים.

דרך עקלתון מהו: ואם נאמר שהם נמדדים עם השדה, מה הדין כשהם מסודרים בצורת דרך עקלתון (כמו נחש)?

*

תנא אם היה סלע יחידי אפי' כל שהוא אין נמדד עמה, ואם היה סמוך למצר אפילו כל שהוא אין נמדד עמה: אם הסלע עומד מחוץ לשדה, אפילו אם הוא קטן, המוכר לא יכול להתחיל למדוד את השדה ממנו. ואפילו אם הוא עומד סמוך למיצר (= גבול) של השדה, הוא לא נמדד עם השדה. אלא רק אם הוא עומד באמצע השדה הוא נמדד כחלק מהשדה.

בעי רב פפא מופסק עפר בינתיים מהו? תיקו: מה הדין האם הסלע עומד סמוך למיצר אלא שיש עפר פחות משלוש טפחים בינו לגבול. האם הסלע נחשב סמוך למיצר והוא לא נמדד עם השדה, או שהוא נחשב כבתוך השדה?

בעי רב אשי עפר מלמטה וצונמא למעלה עפר מלמעלה וצונמא מלמטה מהו? תיקו: אם נאמר שהפסק של מעט עפר נחשב הפסק בין המיצר לסלע, ואם כן הסלע נמדד עם השדה. מה הדין אם העפר נמצא מתחת לסלע ולמעלה יש סלע עד המיצר, האם זה נחשב שיש כאן עפר שמפסיק בין הסלע למיצר, או לא?

וכן להיפך. אם למעלה יש עפר שמפסיק, אבל העפר הזה אינו עמוק שלוש טפחים כי מתחתיו יש סלע, האם זה נחשב שהסלע מגיע עד המיצר או שהעפר מפסיק ביניהם?

משנה: 'בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל' - פיחת כל שהוא ינכה, הותר כל שהוא יחזיר: האומר לחבירו שהוא מוכר לו קרקע בגודל 'בית כור' (= 30 סאה) 'מידה בחבל' כלומר במדויק כמו שמודדים את השטח על ידי חבל. אם מתברר שאין בשטח הזה כור שלם, על המוכר 'לנכות' מהכסף שקיבל ולהחזיר לקונה. ואם מתברר שהקרקע גדולה יותר מבית כור, על הקונה להחזיר את התוספת של הקרקע למוכר.

ואם אמר 'הן חסר הן יתר' אפילו פחת רובע לסאה או הותר רובע לסאה הגיעו: אבל אם המוכר אמר לקונה שהוא ימכור לו בית כור פחות או יותר, המכירה קיימת והקונה מחל על ההפסד. ודוקא אם יתברר שהוא מכר לו פחות 'רובע לסאה'. כלומר רבע קב לכל סאה, והיינו לבית כור שהוא 30 סאה, הוא חסר שבע וחצי קב (7.5 = 4 : 30). וכן להיפך, אם המוכר הוסיף לקונה 7.5 קב, המוכר מחל על ההפסד.

יותר מכאן יעשה חשבון: אבל אם המוכר הוסיף לקונה יותר מהשטח הנ"ל, המוכר לא מוחל על זה. וכאן תקנו חכמים שהמוכר יכול להחליט מה הוא מעדיף. האם לקבל כסף מהקונה עבור השטח הזה, וזאת משום שלמוכר אין מה לעשות אם קרקע כל כך קטנה, ולכן כופים את הקונה לקנות גם את החלק הקטן הזה ולהוסיף עליו תשלום למוכר. או שהוא מעדיף לקבל את הקרקע הקטנה הזו בחזרה.

(אבל אם המוכר פחת לקונה יותר מהשטח הנ"ל, המוכר מחזיר לקונה חלק מהכסף באופן יחסי. אך לא מוטל על המוכר להוסיף לו חתיכת קרקע משדה אחרת).

מה הוא מחזיר לו? מעות, ואם רצה מחזיר לו קרקע: כמו שביארנו.

ולמה אמרו מחזיר לו מעות? לייפות כחו של מוכר. שאם שייר בשדה בית תשעה קבין ובגינה בית חצי קב, וכדברי ר' עקיבא בית רובע - מחזיר לו את הקרקע: כאמור כל הסיבה שהמוכר יכול להחליט לקבל כסף במקום את הקרקע בחזרה, בגלל שזו קרקע כל כך קטנה שאין לו מה לעשות איתה. אבל אם הוא הוסיף לקונה קרקע גדולה יותר מהשטח הנ"ל, הוא לא יכול לבקש ממנו כסף, אלא הוא מקבל אותה בחזרה. וכדלהלן.

למדנו במשנה בתחילת המסכת (דף יא', א) ששני שותפים חולקים את השדה אם ישאר לכל אחד אחרי החלוקה שטח בגודל של 9 קבין. ובגינה חולקים לדעת ת"ק אם ישאר לכל אחד שטח בגודל של חצי קב ולדעת רבי עקיבא שטח בגודל רבע קב.

לענייננו, אם מכר שדה והוסיף עליה 9 קבין, ה-9 קבין חוזרים למוכר, כי זו כבר 'שדה' קטנה. ואם מכר לו גינה והוסיף עליה חצי קב, החצי קב חוזר למוכר. וזהו לדעת ת"ק, ולדעת רבי עקיבא אפילו אם הוסיף רבע קב הוא חוזר למוכר.

ולא את הרובע בלבד הוא מחזיר אלא את כל המותר: וכשהוא הוסיף לקונה יותר מרבע קב לסאה, שהקונה צריך להחזיר למוכר כסף או קרקע (מה שהמוכר מעדיף). על הקונה להחזיר לא רק את החלק היחסי של התוספת מעל הרבע קב לסאה, אלא הוא מחזיר את כל התוספת על הסאה (כולל הרבע קב).